Vol. 1, No. 2, 2015

УДК: 325.2

МІГРАЦІЙНА КРИЗА В ЄС: ПРОБЛЕМА БЕЗПЕКИ ЗОВНІШНІХ КОРДОНІВ ТА ЗАГОСТРЕННЯ МІЖЕТНІЧНИХ

Галина Луцишин
Національний університет "Львівська політехніка"

(стаття надійшла до редколегії 11.09.2015 р., прийнята до друку – 14.10.2015 р.)

© Луцишин Г., 2015

Розглянуто проблему сучасної міграційної кризи в країнах ЄС, основні загрози безпеці зовнішніх кордонів ЄС та загострення міжетнічних конфліктів. Проаналізовано сучасну міграційну політику країн ЄС, проблеми інтеграції мігрантів у європейські суспільства, заходи, які застосовують окремі європейські держави у боротьбі із нелегальною міграцією, а також наголошено на необхідності вдосконалення сучасної міграційної політики країн ЄС, розробки нових умов та принципів адаптації мігрантів.

Ключові слова: *міграція, Європейський Союз, національна безпека, інтеграція мігрантів, етнополітичні конфлікти, мультикультуралізм.*

MIGRATION CRISIS IN THE EU: SECURITY OF EXTERNAL BORDERS AT STAKE AND INTER-ETHNIC RELATIONSHIPS AGGRAVATING

Halyna Lutsyshyn

This article covers the problem of the current migration crisis in the EU countries. Special focus is placed on analyzing problems with the security of EU external borders and aggravating inter-ethnic conflicts. The author notes that the migration wave brings along the problem of the integration of migrants in European societies, revives the ethnocentric rhetoric of many European politicians. Further, the theory of multiculturalism is criticized, anti-Islamic sentiment is intensifying, ultra-right and nationalist parties are developing in European countries. Issues such as the protection of EU external borders, a fair allocation of refugees who are already in the European territory among EU countries are especially topical for the EU because today Hungary and Croatia can no longer manage the great numbers of refugees who have crossed their borders. Steps taken by individual European countries against illegal migration, including the decision of the Hungarian government to engage the military in holding back migrants, fail to solve the problem. Liability introduced for refugees crossing the border illegally has low effectiveness.

The current situation commands an overhaul of the existing migration policy of EU countries, the development of new conditions and principles of the adaptation of immigrants. Of course, critical elements of the institutionalization of migrants include their national and network organizations. Their Diaspora has a special influence on the integration of migrants in host societies. The objective of the integration of immigrants, which is of top priority for Europeans, is unlikely to involve meaningful concessions for them. Continued tough focus on immigration policy in terms of both individual states and the overall European Union will only strengthen the antagonism between migrants and native Europeans.

Key words: *migration, the European Union, national security, integration of migrants, ethnic and political conflicts, multiculturalism.*

Сучасні європейські держави переживають чергову хвилю міграції, яка несе з собою зміну демографічної ситуації в країнах ЄС, а також проблему інтеграції мігрантів у відповідні суспільства. Сьогодні країни Європи зіткнулася з величезним припливом мігрантів з охоплених конфліктами країн Близького Сходу, Африки та Азії. Навіть у державах, які в 1990 роках демонстрували високий рівень культурної толерантності та терпимості, у 2000 роках виникають конфлікти культурної та національної невідповідності. Безперечно, що глобалізація розчиняє національно-культурні особливості сучасних європейських держав, стримує національне будівництво. Практика показує, що сучасні глобалізаційні процеси загострюють міжнаціональні відносини, а також посилюють страх перед іммігрантами, в багатьох європейських країнах активізувались процеси протистояння титульної нації та груп іммігрантів, відбувається відновлення національної ідентичності та національної солідарності окремих етнічних груп.

Актуальність роботи зумовлена і тим, що неефективна міграційна політика у багатьох європейських державах призвела до загострення міжетнічних та соціальних проблем. Практика показує, що вже традиційними стали у країнах Європи закриті національні групи, представники яких здійснюють масові бунти, що мають етнічний чи релігійний характер, також помітно зростає організована етнічна злочинність. Через це серед корінного населення поширюються радикально-націоналістичні настрої, адже протягом минулого десятиріччя націоналістичні партії отримують все більшу підтримку у багатьох європейських державах, зокрема, у Франції, Австрії, Швейцарії, Бельгії, Нідерландах. Активізація таких політичних сил зумовлена проблемами міграції, часто актуалізується етноцентрична риторика європейських політиків, критика теорії мультикультуралізму. Вивчення цієї теми є важливим для сучасної України, оскільки на території Євросоюзу працює, навчається та проживає багато українців.

Проблема міграції привертає увагу вітчизняних науковців, зокрема, це дослідження В. О. Іващенка, В. В. Коваленка, В. І. Кривенка, О. В. Кузьменка, В. М. Куц, О. А. Малиновської, В. О. Новік, А. М. Черняк, а також зарубіжних учених: М. Вейнера, Р. Вольвенда, Р. Епплярда, С. Колінсона, С. Спенсера, І. Рів'єра, М. Пуглі, Р. Плендера, Дж. Солта, Р. Хавсмана. Особливу увагу у вивченні цієї проблеми приділяють американські дослідники, де ця тема завжди перебуває у центрі уваги юристів та політиків, зокрема, це є дослідження Д. Мартіна, Р. Босвелла, Д. Вейсбродта.

Однак актуальними і маловивченими є проблеми сучасної міграційної кризи у країнах ЄС, зокрема, питання національної безпеки та загострення міжнаціональних відносин, нелегальної міграції у контексті євроінтеграційних процесів України, адаптації національного законодавства до європейського.

Мета роботи – дослідити проблему сучасної міграційної кризи у країнах ЄС в контексті загострення міжнаціональних відносин.

У роботі використано такі загальнонаукові методи, як системний, порівняльний, структурно-функціональний, які дали змогу комплексно розглянути проблему міграційної кризи в ЄС. Емпіричну базу роботи становлять матеріали засобів масової інформації, статистичні дані, аналіз документів, які аналізують сучасний стан та перспективи міграційної політики у країнах ЄЄ.

Сьогодні перше місце за кількістю мігрантів у світі займає Європа – близько 56 млн осіб [5]. Події на Близькому Сході, зокрема війна в Сирії, значно загострили ситуацію з біженцями в Європі, зокрема, окремі аналітики порівнюють ситуацію, що склалась, із періодом Другої світової війни. Серед причин нинішньої міграційної кризи експерти часто називають збройні конфлікти, низький рівень життя в окремих державах, а також неефективну політику ЄС у цій сфері. Сьогодні для врегулювання міграційної кризи важливим є співробітництво між державами–членами ЄС у сфері міграції, співпраця на міжурядовому рівні, зокрема, були створені міжурядові групи, наприклад, Група національних координаторів з питань вільного пересування людей, Спеціальна група з імміграції, Група Треві тощо. Сучасна міграційна європейська політика керується кількома європейськими угодами та конвенціями, які були прийняті в останні два десятиріччя. Це Шенгенські угоди 1985 та 1990 років, Дублінська Конвенція 1990 р., Маастрихтський договір 1992 р. та Амстердамський договір 1997 р. [3].

Міграційну політику ЄС сьогодні здійснюють такі політичні наднаціональні інститути, як Європейська Рада; Європейська комісія, яка розробляє законодавчі пропозиції; Рада Європейського Союзу, до якої входять міністри внутрішніх справ країн (Рада Міністрів); Європейський парламент, який з 2005 р. наділений повноваженнями приймати рішення щодо політики у справах біженців. Також особливу роль у врегулюванні міграційної кризи у сучасних умовах відіграють неурядові організації. Проте сьогодні однією з ключових проблем залишається питання неузгодженості між діяльністю різних політичних інститутів ЄС, а також важливо налагодити постійну комунікацію та консультацію у міграційній сфері між неурядовими організаціями та урядами країн ЄС.

Сьогодні Європейська рада активно працює над підготовкою нових рішень, які дають змогу посилити захист зовнішніх кордонів ЄС, адже за останній час до кордонів ЄС прибули понад 500 тисяч мігрантів. Зокрема, особливий наголос робиться на співпраці з Туреччиною у питанні розробки спільного плану дій щодо призупинення потоків біженців з території цієї країни. Також у питанні посилення захисту зовнішніх кордонів ЄС Європейський рада працює над поступовим встановленням інтегрованої системи управління і контролю над цими кордонами. Це передбачає розширення мандата агентства ЄС з контролю за зовнішніми кордонами, включаючи діяльність груп швидкого реагування за умов порушення кордону. Особливий наголос робиться на узгодженні механізму забезпечення повернення нелегальних мігрантів до країн свого походження, а також створення та облаштування місць прийому біженців, здійснення їх ідентифікації та реєстрації.

Одним із варіантів врегулювання проблеми з мігрантами є запропоновані Єврокомісією квоти

щодо прийняття мігрантів країнами ЄС пропорційно до їх населення, економіки, рівня життя. Зокрема, найбільшу кількість мігрантів повинні прийняти Німеччина і Франція, а також мають долучитись країни Східної Європи та Балтії. У 2014 році до т. зв. "безпечних країн" для мігрантів були зараховані Боснія і Герцеговина, Македонія і Сербія. Найкатегоричніше проти біженців висловлюються уряди Угорщини, Чехії та Словаччини, які сьогодні розробляють програми захисту від напливу нелегальних мігрантів. Відкритим залишається питання нових принципів інтеграції іммігрантів, механізми інституалізації мігрантів, діяльність їх національних та мережевих організацій [6].

Провідну роль у прихистку мігрантів відводять Німеччині та Франції, хоча обидві країни демонструють різне ставлення до проблем мігрантів загалом. До недавнього часу імміграційна політика Французької республіки полягала в інтеграції нових громадян у французьке суспільство на основі їх політичної рівності і орієнтувалась на розвиток культурної та етнічності єдності. Натомість події 2005 р. у Франції показали, що модель інтеграції мігрантів у французьке суспільство себе вичерпала і тому був прийнятий закон "Про рівні можливості", який передбачав створення Національного агентства із соціальної консолідації, яке займається питаннями інтеграції іммігрантів у французьке суспільство. Важливим є і те, що з недавнього часу мусульманські організації на території Франції отримують фінансування із французького бюджету та від громадських організацій, а не від спонсорів з Саудівської Аравії. У Франції закон про імміграцію був прийнятий 2006 р., зокрема, був запроваджений термін "вибіркова імміграція", що ускладнило процедуру легалізації нелегальних мігрантів. Регулювання державою міграційних потоків до Франції спирається на те, що переваги надаються тим мігрантам, послуг яких потребує країна. Також Франція визнала, що вона є поліетнічною країною, однак з напруженими міжнаціональними відносинами є такі регіони, як Бретань, Корсика, Ельзас, Каталонія, Бургундія, країна Басків тощо.

Порівняно із Францією, Німеччина проводить ліберальнішу політику із мігрантами, тут ефективною є соціальна інтеграція, краще налагоджений міжетнічний діалог, головний наголос робиться на культурній рівності між різними народами. Важливим є і те, що в Німеччині ефективніша система шкіл та курсів, які навчають мігрантів мови та культури країни проживання. Також складною залишається проблема мігрантів для сучасної Італії, де більшою мірою розвиваються не стільки міжетнічні конфлікти, скільки міжкультурні. Протистояння півночі та півдня Італії триває уже довгий час.

Практика показує, що за умови успішного економічного розвитку, держави часто сприймають мігрантів як корисні, а інколи і необхідні елементи суспільно-економічного розвитку. Проте за умови економічного спаду ставлення до мігрантів є негативне, і найбільшою мірою це стосується некваліфікованих робітників. Групи іммігрантів однакового походження і культури часто утворюють у суспільстві етнічні громади, які не завжди готові інтегруватись в інші національні суспільства. Значним є вплив міграції і на національну ідентичність, зокрема, необхідно враховувати такі чинники, як кількість мігрантів, яку приймає та чи інша країна, тривалість імміграції, етнічна ідентичність іммігрантів, соціально-економічне становище іммігрантів у суспільствах перебування, ставлення до імміграції, готовність іммігрантів інтегруватись у культуру, мову та цінності країни перебування.

До того ж у поліетнічній державі можуть виникнути різні ситуації щодо бажання чи небажання іммігрантів інтегруватись у суспільства проживання, зокрема: і домінуюча, і підлеглі групи можуть негативно ставитись до культурної та соціальної інтеграції; домінуюча група виступає за, а іммігрантські групи проти інтеграції; іммігрантські групи бажають інтегруватись, а домінуюча група проти; і домінуюча, і іммігрантські групи підтримують інтеграцію. Сучасні науковці виділяють кілька моделей інтеграції іммігрантів, зокрема, доволі поширеною є ізоляція етнічних громад, які живуть в окремих районах. Це закриті етнічні громади, які мало контактують із суспільством-господарем. Такі групи часто перетворюються у маргіналізовані групи, домінує вороже ставлення до етнічної більшості. Відома англійська дослідниця М. Гібернау називає таку модель інтеграції мігрантів "геттоїзація" [1, с. 89]. Також поширеною формою інтеграції мігрантів є асиміляція, коли іммігранти зрікаються своєї мови, культури і заміняють їх мовою та культурою країни-господаря. Ця модель зумовлює односторонній процес адаптації, який має полегшувати держава. Також виділяють таку модель інтеграції, як полікультурність, коли іммігрантам надають рівні права в усіх сферах суспільного розвитку, національним меншинам забезпечують рівноправність. Зокрема, В. Кімлічка розглядає полікультурність як важливий чинник інтеграції іммігрантів. Важливими рушіями інтеграції він називає освіту, професійне навчання, працевлаштування, охорону здоров'я, які є могутніми рушіями інтеграції [2, с. 64].

Результатом процесів етнічної та національної дискримінації, асиміляції є виникнення етнічних маргіналів. Поступова втрата етнічних коренів, культурних традицій, мови призводить і до втрати національної ідентичності. Зокрема, у ситуації

етнічних маргіналів можуть потрапляти діти з етнічно змішаних сімей, національні меншини. Етнічні маргінали можуть проявлятись на рівні "розірваності" між культурами, етносами, мовами; усвідомлення себе космополітом; самоідентифікації з двома–трьома етносами. До етнічних маргіналів належать вихідці з національно змішаних родин, які сприймають дві традиції, дві мови, а тому мають обирати якусь з них або синтезувати щось своєрідне. Перебування у іноетнічному середовищі будь-якої родини протягом кількох поколінь може призвести до подвійної етнічної самосвідомості її членів. В іншому разі етномаргінальний статус набувається зі зміною життєвої ситуації внаслідок міграції, трансформації політичних, культурних, соціальних умов життя людини. Переважно такі процеси супроводжуються зміною особистісних орієнтацій в етнокультурній сфері та певною трансформацією свідомості. Маргінальні тенденції активно поглиблюються у зв'язку з активізацією міграційних процесів.

Проблема із нелегальними мігрантами та біженцями загострює внутрішньополітичну конфліктність, зокрема, активізуються націоналістичні організації, які заявляють про те, що Європа і так вже втратила більшу частину своїх національних традицій і нинішня ситуація призведе до ще більшого розмивання ідентичності європейських націй. Недосконала політика інтеграції емігрантського населення у європейське суспільство призводить до загострення взаємин між корінним населенням європейських держав та іммігрантами, зростання антиіммігрантських настроїв та масових протестів європейців проти міграційної політики національних урядів. Останнім часом національні уряди окремих європейських держав застосовують все більше дискримінаційних обмежень щодо окремих груп мусульманського населення. Політична активність європейських мусульман значно активізувалась, зокрема, вони є членами Європейського парламенту, представлені в національних та місцевих радах. У багатьох європейських державах, зокрема, у Франції, ФРН, Великобританії, Нідерландах та Бельгії рівень участі мусульманського населення у політичному процесі неухильно зростає. Сучасні європейські мусульмани традиційно відстоюють свої інтереси за допомогою регіональних етнічних чи ісламських громадських рухів та асоціацій, а також існуючих європейських загальнонаціональних або регіональних політичних партій. Серед відомих ісламських партій в Європі варто виділити: в Іспанії "Партію відродження та об'єднання", в Нідерландах "Партію ісламських демократів", у Бельгії партія "Іслам", у ФРН "Альянс за мир та справедливість", у Франції "Союз мусульманських французьких демократів", у Швеції мусульманську партію "Політичний Ісламський союз" тощо [3, с. 24].

Як наголошують дослідники, із зростанням кількості мігрантів з країн Близького Сходу вплив ісламських політичних партій на політичне життя європейських країн зростатиме, більшою мірою на регіональному та місцевому рівнях. Радикальна мусульманська молодь і надалі активно братиме участь у вуличних протестах, а зростання антиісламських настроїв у європейському суспільстві посилить популярність ультраправих та націоналістичних партій у європейських країнах [4].

Зростання антиісламських настроїв у європейському суспільстві посилює популярність ультраправих та націоналістичних партій у європейських країнах, зокрема, зростає представництво таких сил на місцевому та національному рівнях, як "СІРІЗА" (Греція), французький "Національний фронт", представлений у Європейському парламенті. Вибори до Європарламенту у 2014 р. підтвердили популярність радикально-націоналістичних та сепаратистських партій, які загалом набрали близько 14,4 % голосів [3, с. 31].

Отже, практика показує, що врегулювання міграційної кризи у країнах ЄС повинно відбуватись комплексно, міграційна політика європейських держав має враховувати усі важливі суспільно-політичні, культурні та етнічні цінності, оскільки неврегульованість цієї проблеми призводить до загострення міжетнічних та соціальних проблем. Необхідно виходити з того, що інтеграція мігрантів повинна відбуватись поступово, приймаюча країна повинна допомагати мігрантам, біженцям у вивченні мови і культури, відкривати доступ до ринків праці, надавати можливість користуватися системами освіти і охорони здоров'я, захищати від дискримінації. З іншого боку, іммігранти повинні мати бажання інтегруватися у нове суспільство, поважати його традиції і культуру. Соціокультурні зміни, що породжуються імміграцією, етнічними і релігійними конфліктами, трансформаційними процесами, змушують суспільство шукати найприйнятніші варіанти національної співпраці.

Перспективними є подальші дослідження впливу мігрантів на національну ідентичність країн ЄС, адже сьогодні спостерігаємо зростання масштабів міграції, змінився її характер, сформувалися нові види, міграція перетворилася у гостро конфліктне явище. І питання про те, яким буде процес включення культур іммігрантів із Сирії та інших країн Близького Сходу у європейський культурний простір залишається відкритим.

1. Гібернау М. Ідентичність націй / М. Гібернау. – К.: Темпора, 2012. – 304 с. 2. Кимлічка В. Лібералізм і права меншин / В. Кимлічка. – Х.: Центр освітніх ініціатив, 2001. – 176 с. 3. Малиновська О.А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для

України / О. А. Малиновська. – К.: НІСД, 2014. – 48 с. 4. Нелегальна міграція: Реалії ЄС у галузі трудових відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europeans.org.ua/migracia.html. 5. International Migration Report 2013 / UN Department of Economic and Social Affairs. Population Division [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/en/development/desa/ population /publications/pdf/migration/migrationreport2013/ Full_Document_final.pdf. 6. Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.appsso.eurostat.ec.europa. eu/nui/ submitViewTableAction.do.

1. Hibernau M. Identychnist natsii / M. Hibernau. – K.: Tempora, 2012. – 304 s. 2. Kymlichka V. Liberalizm i prava menshyn / V. Kymlichka. – Kh.: Tsentr osvitnikh initsiatyv, 2001. – 176 s. 3. Malynovska O. A. Mihratsiina polityka Yevropeiskoho soiuzu: vyklyky ta uroky dlia Ukrainy / O. A. Malynovska. – K.: NISD, 2014. – 48 s. 4. Nelehalna mihratsiia: Realii YeS u haluzi trudovykh vidnosyn [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.europeans.org.ua/ migracia.html. 5. International Migration Report 2013 / UN Department of Economic and Social Affairs. Population Division [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.un.org/en/development/desa/population /publications/ pdf/migration/migrationreport2013/ Full_Document_final.pdf. 6. Eurostat [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTable Action.do.